

GODNOŚĆ CZŁOWIEKA I JEGO DZIAŁALNOŚCI ODZWIERCIEDLONA W PRACY FORMACYJNEJ WŁASNEJ, WYCHOWAWCY I DUSZPASTERZA ORAZ OTOCZENIA

Prof. dr hab. Maria Ławrynowicz

Katedra Algologii i Mikologii

Uniwersytet Łódzki

miklaw@biol.uni.lodz.pl

Prof. dr hab. Julian Ławrynowicz

Instytut Fizyki, Uniwersytet Łódzki

Instytut Matematyczny PAN

jlawryno@uni.lodz.pl

Streszczenie

„Trzeba dzisiaj bardzo dużo mówić o godności człowieka, aby zrozumieć, że człowiek przerasta wszystko, co może istnieć w świecie, prócz Boga” (bł. ks. Jerzy Popiełuszko). O godności może medytować człowiek w ramach własnej pracy formacyjnej, znaczenie godności może być wyjaśniane przez wychowawcę i duszpasterza; waga godności może być propagowana przez otoczenie osób. Można przyjąć, że zakres tematyczny tych trzech kierunków formacyjnych jest porównywalny, lecz układ i same zagadnienia powinny być inaczej rozłożone.

W odniesieniu do pierwszego kierunku warto uwypuklić formację duchową narzeczeństwa i rodziny oraz diakonię małżeństwa i rodziny, czyli wyjście przez małżeństwo i rodzinę z pomocą i pewnymi inicjatywami na zewnątrz. W oparciu o *Katechizm Kościoła Katolickiego* w ramach pierwszego z wymienionych dwóch stopni formacji można wyróżnić cztery naturalne kręgi tematyczne: 1) oczyszczenie sfery zmysłowej, 2) koleżeństwo, przyjaźń i narzeczeństwo a życie wewnętrzne, 3) oczyszczenie sfery duchowej, 4) laikat jako powołanie – miłość narzeczeńska, małżeńska i rodzicielska. W ramach drugiego stopnia widać znowu co najmniej cztery kręgi tematyczne: 5) kontemplacja – pokora – praca, 6) wychowywanie i nauczanie poprzez rodzinę, 7) apostołstwo poprzez rodzinę, 8) życie doskonale w świątyni przyrody.

W odniesieniu do drugiego kierunku, inspirowana pismami Ojca Świętego Jana Pawła II Papieska Rada ds. Rodziny wyróżniła (2002) dwanaście kręgów tematycznych, w tym: 1) rodzina przyjmuje i głosi Dobrą Nowinę, 2) rodzina chrześcijańska świadkiem Przymierza Paschalnego, 3) rodzina chrześcijańska „Kościołem domowym”, 4) rodzina wspólnotą modlitwy, 5) rodzina przygotowuje i prowadzi młode rodziny, 6) rodzina sanktuarium życia.

W odniesieniu do trzeciego kierunku, inspirowany przez Profesor Marię Kamińską Ośrodek Badawczy Myśli Chrześcijańskiej Uniwersytetu Łódzkiego wyróżnił (1996-2010) czternaście kręgów tematycznych, w tym inspiracje: 1) pismami Papieża i tekstami biblijnymi, 2) funkcją słowa w ewangelizacji, 3) chrześcijańską kulturą Europy, 4) doskonałością, 5) autorytetem i normami, 6) pięknem, 7) osobą i osobowością, 8) tradycją i nowoczesnością, 9) tajemnicami rozwoju, 10) ilością, wielkością i wartością.

Sunto: La dignità dell'uomo e della sua azione, riflessata nel proprio lavoro formativo, nel lavoro dell'educatore e pastore ed in quello dell'ambiente

“Oggi bisogna parlare molto della dignità dell'uomo, per capire che l'uomo va al di là di tutto ciò che possa esistere nel mondo, eccetto il Dio (il padre benedetto Jerzy Popiełuszko). A proposito della dignità, l'uomo può meditare nell'ambito del suo lavoro formativo, né può parlare l'educatore ed il pastore; l'importanza della dignità si lascia propagare dall'ambiente. Si può accettare il fatto che l'ambito tematico di quelle tre direzioni è paragonabile, ma la loro disposizione ed il contenuto dovrebbero disporsi diversamente.

Per quanto riguarda la prima direzione, vale la pena di evidenziare la formazione spirituale del fidanzamento e della famiglia, cioè l'uscita all'estero con l'aiuto e certe iniziative, attraverso il matrimonio e la famiglia. In base al Catechismo della Chiesa Cattolica, nell'ambito del primo dei due gradi della formazione, ci si può distinguere quattro circoli naturali di soggetti: 1) purificazione della sfera sensuale, 2) amicizia, compagnia e fidanzamento di fronte alla vita interna, 3) purificazione della sfera spirituale, 4) laicato come vocazione – l'amore dei fidanzati, quello matrimoniale e parentale. Nell'ambito del secondo grado si lasciano vedere almeno quattro gruppi tematici: 5) contemplazione – umiltà - lavoro, 6) educazione ed insegnamento attraverso la famiglia, 7) apostolato tramite la famiglia, 8) vita perfetta nel tempio della natura.

Per quanto riguarda la seconda direzione, ispirata dagli scritti del Santo Padre Giovanni Paolo II, il Consiglio Papale per la Famiglia (2002) ha distinto dodici gruppi di soggetti, tra i quali: 1) la famiglia accetta e propaga la Buona Novità, 2) la famiglia cristiana e testimone dell'alleanza pasquale, 3) la famiglia cristiana come chiesa domestica, 4) la famiglia – comunità di preghiera, 5) la famiglia prepara e dirige giovani famiglie, 6) la famiglia come santuario di vita.

Per quanto riguarda la terza direzione, ispirato dalla professoressa Maria Kamińska, il Centro delle Ricerche sul Pensiero Cristiano dell'Università di Łódź, ha distinto (1996-2010) quattordici circoli di soggetti, tra i quali ci sono queste ispirazioni: 1) dagli scritti del Papa e dai testi biblici, 2) dalla funzione della parola nell'evangelizzazione, 3) dalla cultura cristiana dell'Europa, 4) dalla perfezione, 5) dall'autorità e dalle norme, 6) dalla bellezza, 7) dalla persona e dalla personalità, 8) dalla tradizione e dalla modernità, 9) dai misteri dello sviluppo, 10) dalla quantità, dalla grandezza e dalla qualità.

Wprowadzenie

Drugi z autorów, Julian, po okresie *Czy wierzyć?* w liceum, rozpoczął na studiach okres *Jak wierzyć?* i dzięki życzliwemu wpływowi duszpasterza akademickiego o. Tomasza Rostworowskiego SJ (jezuity, 1904-1974) oraz sługi Bożego o. Macieja Anzelma Gądka OCD (karmelity bosego, 1884-1969), sformułował swe powołanie jak następuje: św. Jan od Krzyża, dedykując swe najwznioślejsze dzieło *świeckiej* osobie wskazał mi, że mógłbym osiągnąć pełnię życia wewnętrznego, będąc jednocześnie dobrym mężem i ojcem. Św. Terenia nauczyła mnie, jak moż-

na pogodzić wiedzę i obowiązki naukowca i wychowawcy z pokorą i dziecięcym duchowym. Poznana trzy lata później Marysia uczęszczała przed studiami do liceum ss. nazaretanek, lecz i ona była pewna swego powołania do życia rodzinnego. Podążała ona jednak śladami św. Franciszka z Asyżu, co w odniesieniu do swego dzieciństwa ujęła jak następuje: Pilnując owiec, biegając za nimi po barwnych murawach, czułam majestat Boga w pięknie przyrody.

W związku z powyższym, wstępując w okres narzeczeństwa zrozumieliśmy, że jest mało prawdopodobne, by do wychowywania dzieci wystarczyły nam dwie drogi życia duchowego i że powinniśmy też poznać przynajmniej pobieżnie duchowość bazylikańską, augustyńską, benedyktyńską, dominikańską, ignacjańską i salezjańską. Później zrozumieliśmy, że duchowości te są przez zamysł Boży misternie powiązane, co łatwiej dostrzeże ktoś z zewnątrz, spoza odpowiedniej formacji zakonnej. I tak, w duchu tej integracji warto zwrócić uwagę na następujące powiązanie karmelitańsko-benedyktyńskie (-cysterskie): „pisma św. Jana od Krzyża mogą rzucić światło na szkołę dwunastowiecznych cystersów, a z kolei św. Bernard dostarcza silnych podstaw tradycji rozwiniętych przez mistykę Karmelu”¹.

1. Własna praca formacyjna

<i>Christo regnanti sitne ulla nostri Cura putamus, quo amavit prius. Paupers fovit, humiles spiritus, Humilis ipse?</i> ²	<i>Qual cura di noi pensi ch'abbia Cristo Sovrano s'ei per primi noi dilesse, ei che i poveri e gli umili sostenne Umile anch'esso?</i>
---	---

Św. Bernard z Clairvaux, *Hymnus de sancto Malachia* [Inno a san Malachia], VII.

W wyniku naszych przemyśleń i konsultacji przyjaciół, a także lektury *Miłości i odpowiedzialności* ks. abpa prof. Karola Wojtyły zdecydowaliśmy się na 96 „szufladek” problemowych na cytaty i notatki związane z *własną pracą formacyjną*, uporządkowane jak następuje:

STOPIEŃ I. Formacja duchowa narzeczeństwa i rodziny

I. OCZYSZCZENIE SFERY ZMYSŁOWEJ. – I.1. Rodzina wobec miłości i odpowiedzialności. – I.2. Zaproszenie do świętości. – I.3. Dary doczesne a życie wewnętrzne. – I.4. Modlitwa w życiu chrześcijańskim (w aspekcie rodziny). – I.5. Rola wspólnej modlitwy w narzeczeństwie i rodzinie. – I.6. Wybór lektury, audycji, filmów.

¹ Thomas Merton OCSO (trapista), *O Świętym Bernardzie*, Wyd. Benedyktynów, Tyniec-Kraków 2005, III. Przekształcające zjednoczenie u św. Bernarda i św. Jana od Krzyża.

² Wg informacji o Bernarda Sawickiego OSB, opata tynieckiego (17.02.2011; por. też <http://www.bernard.cystersi.pl/index.php?menu=dzielo>), nie istnieje polski przekład publikowany *Hymnu do św. Malachiasza*. Dziwne, że stosunkowo liczni benedyktyni i cystersi – Polacy (62 i 141 w 1998 r., 62 i 129 w 2009 r.) nie zadbali dotąd o polski przekład całości dzieł swego Mistrza. Publikowane tu tłumaczenie zawdzięczam uprzejmości prof. dra hab. Ignacego Ryszarda Danki: *Czy Chrystus Król miał jakąś troskę o nas, których wprzód kochał, uważamy, biednym był życzliwy, pokornym w duchu, sam też był pokorny*.

mu. – I.7. Kierownik duchowy. – I.8. Opanowanie pożądań. – I.9. Duma i zniechęcenie. – I.10. Plany życiowe ludzi a miłość uprzedzająca Boga. – I.11. Oczyszczenie bierne w porządku łaski. – I.12. Przystosowanie zmysłów do ducha.

II. KOLEŻEŃSTWO, PRZYJAŹŃ I NARZECZEŃSTWO A ŻYCIE WEWNĘTRZNE. – II.1. Koleżeństwo, przyjaźń i narzeczeństwo jako droga do świętości. – II.2. Stosunki koleżeńskie. – II.3. Ustalenie własnej przydatności do przyjaźni i narzeczeństwa. – II.4. Reguły pracy nad sobą. – II.5. Uświęcanie się przez obcowanie z ludźmi. – II.6. Uczucia przyjaźni oraz miłości między kobietą a mężczyzną. – II.7. Rola rozumu w przyjaźni i narzeczeństwie. – II.8. Rola pamięci. – II.9. Rola uczucia. – II.10. Okres przyjaźni przednarzeczeńskiej. – II.11. Okres narzeczeństwa. – II.12. Realizacja świętości przez posłuszeństwo w narzeczeństwie, przez „tak” i „nie”.

III. OCZYSZCZENIE SFERY DUCHOWEJ. – III.1. Przygotowanie procesu oczyszczenia. – III.2. Miejsce cierpienia i umartwienia w procesie oczyszczenia. – III.3. W drodze do pełni modlitwy. – III.4. Doskonałość czynu chrześcijańskiego. – III.5. Subtelność w obcowaniu z Bogiem. – III.6. Kierownik duchowy. – III.7. Oczyszczenie rozumu przez wiarę. – III.8. Oczyszczenie pamięci przez nadzieję. – III.9. Oczyszczenie woli przez miłość. – III.10. Oczyszczenie bierne w porządku łaski. – III.11. Stopnie modlitwy kontemplacyjnej. – III.12. Miłość doskonała – Życie mistyczne.

IV. LAIKAT JAKO POWOŁANIE – MIŁOŚĆ NARZECZEŃSKA, MAŁŻEŃSKA I RODZICIELSKA. – IV.1. Przydatność a powołanie. – IV.2. Rola Matki Bożej, łączącej przydatność do życia małżeńskiego i zakonnego, w naszej drodze do świętości. – IV.3. Motywy pozytywne wyboru życia świeckiego i małżeńskiego. – IV.4. Zagadnienia rozwagi, zdecydowania, posłuszeństwa i wytrwałości. – IV.5. Koncepcja miłości w narzeczeństwie i rodzinie. – IV.6. Cechy specjalne miłości narzeczeńskiej. – IV.7. Pokora w stosunkach narzeczeńskich jako przejaw miłości. – IV.8. Cechy specjalne miłości małżeńskiej. – IV.9. Psychologia stosunku płciowego. – IV.10. Współżycie małżeńskie i rodzinne a życie wewnętrzne. – IV.11. Czulość we współżyciu małżeńskim i rodzinnym. – IV.12. Cechy specjalne miłości rodzicielskiej.

STOPIEŃ II. Diakonia małżeństwa i rodziny

V. KONTEMPLACJA – POKORA – PRACA. – V.1. Problem wykorzystania warunków zewnętrznych zgodnie z planem Bożym. – V.2. Praca (w szczególności twórcza, naukowa a ubóstwo duchowe. – V.3. Odpowiedzialność za właściwe wykorzystanie zdolności. – V.4. Problem analizowania własnych zdolności i osiągnięć na tle zdolności i osiągnięć innych. – V.5. Myśli niechęci w stosunkach rodzinnych i zawodowych. – V.6. Koncepcja pokory w pracy domowej i zawodowej. – V.7. Posłuszeństwo przez „tak” i „nie” oraz szacunek dla zdania innych. – V.8. Stosunek do osiągnięć w pracy oraz godności. – V.9. Praca jako jedna z form rozmowy z Bogiem Stwórcą. – V.10. Praca (w szczególności twórcza, naukowa jako jedna z form modlitwy kontemplacyjnej. – V.11. Uświęcanie się przez wspólną pracę. – V.12. Doniosłość pracy w rodzinie i dla rodziny.

VI. WYCHOWANIE I NAUCZANIE POPRZEZ RODZINĘ. – VI.1. Stosunki w rodzinie i wokół rodziny a wychowywanie dziecka. – VI.2. Wychowywanie z czułością serca przez „tak” i „nie”. – VI.3. Rola przykładu rodziców w kształtowaniu duchowości dziecka. – VI.4. Uzasadnione społecznie koncepcje powołania świeckiego. – VI.5. Ogólna charakterystyka podstaw duchowości kapłańskiej i zakonnej. – VI.6. Podstawowe rodzaje duchowości wypracowane przez zakony. – VI.7. Podstawowe dane statystyczne o roli zakonów i zgromadzeń. – VI.8. Cele wyróżniające wybrane zakony i zgromadzenia. – VI.9. Dokładniejsze dane o zakonach i zgromadzeniach szczególnego znaczenia. – VI.10. Zagadnienie obserwowania predyspozycji i ustalenia powołania dziecka. – VI.11. Zagadnienie rozwijania predyspozycji i powołania dziecka. – VI.12. Dane o audycjach i filmach kształtujących właściwą postawę dziecka.

VII. APOSTOLSTWO POPRZEZ RODZINĘ. – VII.1. Oddziaływanie społeczne poprzez dobrą i skoordynowaną pracę rodziny w ogólności. – VII.2. Oddziaływanie społeczne poprzez pracę twórczą. – VII.3. Nauczyciel i naukowiec w społeczeństwie, w szczególności na uczelni. – VII.4. Moja praca a społeczeństwo. – VII.5. Apostolstwo modlitwy rodziny i w rodzinie. – VII.6. Dziecko wśród innych dzieci. – VII.7. Dziewczyna i młodzieniec w szkole i na wyższej uczelni. – VII.8. Uczynki miłosierdzia. – VII.9. Apostolstwo rodziny w parafii. – VII.10. Apostolstwo rodziny w szkole. – VII.11. Rodzina wobec sąsiadów i w życiu publicznym. – VII.12. Rodzina katolicka wobec braci innych wyznań i niewierzących.

VIII. ŻYCIE DOSKONAŁE W ŚWIĄTYNI PRZYRODY. – VIII.1. Doskonałość serca w znaczeniu rozumu (sumienia). – VIII.2. Doskonałość serca w znaczeniu pamięci. – VIII.3. Doskonałość serca w znaczeniu woli. – VIII.4. Ekologia nauką zgody z Bogiem Stwórcą. – VIII.5. Odpowiedzialni małżonkowie w świątyni przyrody. – VIII.6. Kontemplacja Boga Stwórcy w Jego dziełach i prawach natury poprzez rozum, pamięć i wolę. – VIII.7. Obserwacja piękna natury jako forma modlitwy kontemplacyjnej. – VIII.8. Obserwacja naukowa i doświadczenie jako forma modlitwy kontemplacyjnej. – VIII.9. Franciszkańska koncepcja kontemplacji. – VIII.10. Humanizm jako zdolność odszukania Boga w spotykanych ludziach. – VIII.11. Doskonała koncepcja znajomości i uczynku miłosierdzia. – VIII.12. Wesołość człowieka wewnętrznego jako forma inteligencji i humanizmu.

2. Formacja w zespole

*Absit ab illo fonte pietatis,
Sorte legata, segnius manare;
Absit ne spernat miseris beatus*

*Orphanos pater.*³

*Che questa grande fonte di pietade
Or che è lontana da noi non raffreni
Il suo corso, né gli orfani trascuri
il Padre Santo.*

Św. Bernard z Clairvaux, *Hymnus de sancto Malachia* [Inno a san Malachia], VIII.

³ Przekład prof. I.R. Danki: *Oby się oddalił od tego źródła miłości, gdy los odwrócono, aby leniwiej płynęło; oby się oddalił, aby Błogosławiony Ojciec nie wzgardził biednymi sierotami.*

Przestawienie kolejności kierunków formacji ma uzasadnienie merytoryczne i chronologiczne. Po roku 1979 nastąpiło dziesięciolecie, które można by przyrównać do nocy „bliskiej wstającego świtania”.⁴ Dla nas oznaczało to intensyfikację pracy w zespole, który tworzyły rodziny potencjalnych członków stowarzyszeń katolickich. Zorganizowaliśmy m.in. trzy serie rekolekcji zamkniętych, nawiązujące do duchowości: karmelitańskiej – w Św. Annie k. Przyrowa (fot. 1: fot. prof. J. Hereźniak), franciszkańskiej – w Laskach (fot. 2) i dominikańskiej – w Gidlach. Ciekawe, że jeszcze wówczas ss. Karmelitanki Dzieciątka Jezus w Czernej uważały, że małe dzieci będą przeszkadzały i o. Władysław Kluz musiał prowadzić rekolekcje u ss. dominikanek klauzurowych w św. Annie. Po kilku latach siostry w Czernej zmieniły zdanie i za sprawą o. Stanisława Miernika odbyło się tam szereg rekolekcji dla rodzin z dziećmi.

Od roku 1989 pojawiła się realna możliwość publikowania na tematy wiążące etykę, wiarę i naukę, i uznaliśmy, że pewna aktywność w tym zakresie jest naszym obowiązkiem. Zaczęliśmy od dziewięciu artykułów w tygodnikach lub miesięcznikach katolickich, ale tu rozszerzył nas problem „szpaltowy”: Proszę trochę skrócić, bo nie mieści się w szpalcie! Proszę trochę przedłużyć lub dodać rysunek względnie zdjęcie, by wypełnić szpalte! Uznaliśmy, że lepszą okazją było powstanie, w ramach Uniw. Łódzkiego, Ośrodka Badawczego Myśli Chrześcijańskiej, jednostki międzywydziałowej unikalnej w skali Kraju, współpracującej z Wyższym Seminarium Duchownym i Uniw. Kard. S. Wyszyńskiego, organizującej co roku konferencję i wydającej z tej okazji tom publikacji pokonferencyjnych (POB = Publik. pokonferenc. Ośr. Bad. ...). W jej działalność zaangażowało się aktywnie, w ramach swych sześcioletnich kadencji, dwóch kolejnych Rektorów Uniwersytetu.

Stosunkowo szybko Julian został zaliczony do pięcioosobowej Rady Ośrodka wykazanej w Informatorze Nauki Polskiej, lecz nigdy nie był pytany o zdanie odnośnie kolejnej konferencji czy tytułu odpowiedniego tomu. Ponieważ pragnęliśmy publikować na tematy w ramach naszego 96-punktowego programu, każdy korzystny werdykt przyjmowaliśmy jako dar z Nieba i prezent od Ducha Świętego. Biorąc pod uwagę ograniczenia długości tekstu wyznaczane przez redaktorów tomów, potrzebowaliśmy 19 korzystnych werdyktów, w tym czternastu POB. Oczekiwanie na dziewiętnasty werdykt przypominało próbę trafienia z zamkniętymi oczyma z końcem grubej nitki w cienkie ucho igielne, lecz udało się! Uzyskaliśmy 19 pomyślnych werdyktów! Uważamy, że układ tytułów interesujących nas tomów był dogodny do publikacji rozważań nad godnością narzeczonych i małżonków w aspekcie *formacji w zespole* i był inspirowany nauczaniem papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI. Już w pierwszym z wymienionych niżej artykułów udało się opublikować nasz 96-punktowy program. Obecnie punkt 1 cytujemy jako (I.1) itp. Pełne sformułowanie podajemy, gdy zostało ulepszone (np. przez Recenzenta).

[1] PROGRAM FORMACYJNY I PEDAGOGIA RODZINY W ŚWIETLE DZIAŁALNOŚCI PASTORALNEJ JANA PAWŁA II (autor JŁ = J. Ławrynowicz), w tomie: *W kręgu pism Papieża i tekstów biblijnych*. R = red.: M. Kamińska (POB 5), AWŁ = Archidiec. Wyd. Łódzkie, Łódź 1997, s. 56-76. – (I.1). – (I.2). – (I.3). – (I.4). – (I.5).

⁴ Św. Jan od Krzyża, *Pieśń duchowa*, Pieśni między duszą a Oblubieńcem (15).

Fot. 1. Grupa uczestników rekolekcji dla rodzin w św. Annie.

Fot. 2. Grupa uczestników rekolekcji dla rodzin w Laskach.

[2] FUNKCJA SŁOWA W DOJRZEWANIU DO MAŁŻEŃSTWA (JŁ), w tomie: *Funkcja słowa w ewangelizacji*. R: M. Kamińska, E. Umińska-Tytoń (POB 7), AWŁ 1998, s. 389-399. – [2.I] *Funkcja słowa poza małą wspólnotą*. – (I.6). – (I.7) Kierownik duchowy a oczyszczenie sfery zmysłowej. – (3.6) Kierownik duchowy a oczyszczenie sfery duchowej. – [2.II] *Funkcja słowa w ramach małej wspólnoty*. – (II.1). – (II.5). – [3] WIARA A ROZUM W PRACY TWÓRCZEJ (JŁ), w tomie: *Dar wiary i dar rozumu*. R: M.J. Surma, M. Papis (Akcja Kat. Archidiec. Łódzkiej 1), AWŁ 1999, s. 25-37. – (V.2). – (V.3). – (V.4). – (V.8). – (V.10). – [4] DUCHOWOŚCI ZAKONNE A OBYCZAJOWOŚĆ CHRZEŚCIJAN (JŁ), w tomie: *Inspiracje chrześcijańskie w kulturze Europy*, cz. II. R: E. Woźniak (POB 8), AWŁ 2000, s. 63-77. – (I.8). – (I.9). – (I.10). – (I.11). – (I.12).

[5] OKRES PRZEDMAŁŻEŃSKI W PISMACH KATOLICKICH MISTRZÓW DUCHOWOŚCI (JŁ), w tomie: *Idee chrześcijańskie w życiu Europejczyka. Język. Piśmiennictwo. Sztuki plastyczne. Obyczaje*, cz. II. R: A. Ceglińska, Z. Staszewska (POB 9), AWŁ 2001, s. 477-487. – (II.2). – (II.3). – (II.4). – (II.6). – (II.10) Okres przyjaźni przedmałżeńskiej. – [6] DOSKONAŁE NARZECZEŃSTWO W PISMACH KATOLICKICH MISTRZÓW DUCHOWOŚCI (JŁ), w tomie: *O doskonałości*, cz. II. R: A. Maliszewska (POB 10), AWŁ 2002, s. 351-360. – (II.7). – (II.8). – (II.9). – (II.11). – (II.12). – [7] POWINNOŚCI I ODPOWIEDZIALNOŚĆ W PRACY TWÓRCZEJ (JŁ). Tom dedykowany Jego Ekscelencji ks. bpowi Alojzemu Orszulikowi w 75. rocznicę urodzin, *Studia Loviciensia* 5 (2003), 135-146. – (V.1) [(V.3)]. – (V.5). – (V.6). – (V.7). – (V.9).

[8] AUTORYTET I NORMY W PROCESIE FORMACJI DUCHOWEJ (JŁ), w tomie: *Autorytety i normy*. R: D. Kowalska (POB 11), AWŁ 2003, s. 275-290. – (III.1). – (III.2). – (III.3). – (III.4). – (III.5). – [9] KONTEMPLACJA BOGA STWÓRCY W JEGO DZIEŁACH I PRAWACH NATURY (JŁ), w tomie: *Piękno materialne. Piękno duchowe*. R: A. Tomecka-Mirek (POB 12), AWŁ 2004, s. 327-349. – (III.7). – (III.8). – (III.9). – (III.10). – (VIII.6). – [10] FORMA I TREŚĆ RELIGIJNOŚCI PARTNERSKIEJ (JŁ), w tomie: *Rytuał. Język. Religia*. R: R. Zarebski (POB 13), AWŁ 2005, s. 339-352.

[11] ŻYCIE RODZINNE A PRACA TWÓRCZA (JŁ), w tomie: *Nauka – Etyka – Wiara 2005*. R: E. Bareła, I. Bareła, J. Keller, A. Zabołotny, Ruch Nowego Życia, Warszawa 2005, s. 201-219. – (V.12). – (IV.10). – (VI.1). – (VI.2). – (VI.3). – (VI.12) Wybór lektury, audycji i filmów kształtujących właściwą postawę dziecka. – [12] ROLA OSOBOWOŚCI W FORMACJI RODZINY (JŁ), w tomie: *Osoba i osobowość – czynniki je kształtujące*. R: M. Pietrzak (POB 14), AWŁ 2006, s. 227-244. – [(IV.10)] (IV.9). – (IV.11). – (IV.12). – (V.11). – (VI.10). – [13] POGRANICZA POWOŁAŃ (JŁ), w tomie: *Pogranicza*. R: D. Kowalska (POB 15), AWŁ 2007, s. 409-423. – (VI.4). – (VI.5). – (VI.6). – (VI.7) Wybrane dane statystyczne. – (VI.11).

[14] ETOS CHRZEŚCIJAŃSKI W ODDZIAŁYWANIACH TWÓRCY, WYCHOWAWCY I WYCHOWANKA (JŁ), w tomie: *Nauka – Etyka – Wiara 2007*. Hasło przewodnie: *Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi*. R: A. Kryszczuk, Ruch Nowego Życia, Warszawa 2007, s. 216-230. – (VII.2). – (VII.3). – (VII.4). – (VII.7). – (VIII.8). –

[15] TRADYCJA A NOWOCZESNOŚĆ W RELACJACH ZAKONÓW, RODZIN I OTOCZENIA, w tomie: *Tradycja a nowoczesność*. R: E. Woźniak (POB 16), AWŁ 2008, s. 267-282. – [16] POWOŁANIE DO DOSKONAŁEGO ROZWOJU, w tomie: *Tajemnice rozwoju*. R: D. Bieńkowska, A. Lenartowicz (POB 17), AWŁ 2009, s. 297-312. – (III.11). – (III.12). – (IV.1). – (IV.2). – (IV.3).

[17] WZAJEMNE RELACJE NAUKI, ETYKI I WIARY W SYTUACJI RODZINY RODZIN PRACOWNIKÓW NAUKI (JŁ, Maria Ławrynowicz), w tomie: *Nauka – Etyka – Wiara 2009*. Hasło przewodnie: *Na początku było Słowo* (zmienione przez organizatora Konferencji *NEW 2009* na hasło: *Na początku była informacja*). R: A. Zabołotny, Ruch Nowego Życia, Warszawa 2009, s. 147-161. – (VIII.1). – (VIII.2). – (VIII.3). – (VIII.4). – (VIII.5). – [18] WIELKOŚĆ I WARTOŚCIOWANIE A ŻYCIE DOSKONAŁE W ŚWIĄTYNI PRZYRODY (JŁ, Maria Ławrynowicz), w tomie: *Ilość – wielkość – wartość*. R: E. Umińska-Tytoń (POB 18), AWŁ 2010, s. 267-277. – (VII.8). – (VII.9). – (VII.10). – (VII.11). – (VII.12). – [19] KONTEMPLACJA PIĘKNA NATURY I JEJ ASPEKTY RELIGIJNO-MORALNE (Maria Ławrynowicz, JŁ), w tomie: *Naród – religia – język*. R: A. Ceglińska-Gajda (POB 19), AWŁ 2011, stron 8, w druku. – (VIII.7). – (VIII.9). – (VIII.10) Dyspozycja ukierunkowania na Boga. – (VIII.11) Wartość postawy miłosierdzia. – (VIII.12) Przeżywanie radości jako kryterium humanizmu.

3. Rola aktywności wychowawcy i duszpasterza

Gloria Patri Filioque eius, Gloria sia al Padre, al Figlio e a Te sia gloria
Gloria tibi, amborum Spiritus: O Spirito che da Ambedue procedi:
Una sit tibi, quia tres sunt unum, Unica sia Tua Maestà sovrana,
Una maiestas.⁵ ché Tre son Uno.

Św. Bernard z Clairvaux, *Hymnus de sancto Malachia* [*Inno a san Malachia*], X.

Jak uporządkować wskazania dotyczące *aktywności wychowawcy i duszpasterza*? Odpowiedź znaleźliśmy najpierw w *Liście do Rodzin* Ojca Świętego Jana Pawła II z roku 1994, a następnie w inspirowanych Jego pismami tematach do rozważań na czas przygotowania do IV Światowego Spotkania Rodzin w Manili w roku 2003: *Rodzina chrześcijańska: dobra nowina na trzecie tysiąclecie* (opracowanie Papieskiej Rady ds. Rodziny). W związku z wydanym w tymże roku przez Konferencję Episkopatu Polski *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin*, wspomniane tematy były zalecane jako wiodące w spotkaniach formacyjnych stowarzyszeń rodzin katolickich, a to skłoniło nas do ułożenia w nowym schemacie dwunastu rozdziałów (I)-(XII) cytowanego opracowania naszych 96 „szufladek” (I.1)-(VIII.12).

(I) RODZINA PRZYJMUJE I GŁOSI DOBRĄ NOWINĘ

(IA) *Rodzina przyjmuje i głosi słowo Boże*: – (III.7). – (V.1). – (VI.4). – (VI.5).

(IB) *W życiu codziennym*: – (I.6). – (II.1). – (II.7). – (VI.12).

⁵ Przekład prof. I.R. Danki: *Chwała Ojcu i Synowi Jego, chwała Tobie, Duchu Ich obu, niech Ci będzie jeden majestat, ponieważ trzech są jedno.*

- (II) RODZINA CHRZEŚCIJAŃSKA ŚWIADKIEM PRZYMIERZA PAŃSKIEGO
- (IIA) *Znak Przymierza Paschalnego*: – (III.2). – (VII.3).
- (IIB) *Chrystus – Oblubieniec Kościoła*: – (I.7) Kierownik duchowy początkujących. – (II.9) Rola uczucia w przyjaźni i narzeczeństwie. – (III.6) Kierownik duchowy postępujących. – (III.9) Oczyszczenie woli przez miłość.
- (IIC) *Rodzina wielką tajemnicą*: – (VI.6). – (VI.7).
- (III) RODZINA SERCEM EWANGELIZACJI
- (IIIA) *Wspólnota życia i miłości*: – (I.10). – (IV.10).
- (IIIB) *Rodzina podmiotem ewangelizacji*: – (V.3). – (V.4). – (V.9).
- (IIIC) *Wychowanie religijne*: – (VI.8). – (VI.9). – (VII.8).
- (IV) RODZINA CHRZEŚCIJAŃSKA „KOŚCIOŁEM DOMOWYM”
- (IVA) *Misja kapłańska a katecheza rodzinna*: – (I.3). – (III.1) Przygotowanie procesu oczyszczenia sfery duchowej. – (III.4). – (V.8). – (V.10). – (VI.10).
- (IVB) *Otwarcie się na braci dalekich w wierze*: – (VII.12).
- (V) ŚWIĘTOŚĆ RODZINY W SŁUŻBIE EWANGELII
- (VA) *Jezus pozostaje z nimi*: – (I.2).
- (VB) *Świadkowie „Ewangelii rodziny”*: – (II.4). – (II.12). – (IV.4). – (V.7) Posłuszeństwo przez „tak” i „nie” oraz szacunek dla zdania innych w ogólności. – (V.11). – (VII.4). – (VII.7).
- (VI) EUCHARYSTIA ZNAKIEM I POKARMEM BEZGRANICZNEJ MIŁOŚCI MAŁŻEŃSKIEJ
- (VIA) *Źródło i siła przymierza małżeńskiego*: – (I.1). – (I.11) Oczyszczenie bierne początkujących w porządku łaski. – (II.6). – (III.5). – (III.10) Oczyszczenie bierne postępujących w porządku łaski. – (III.11). – (III.12).
- (VIB) *Wychowawcza moc Eucharystii*: – (IV.5).
- (VII) PRZEBACZENIE I POJEDNANIE W RODZINIE
- (VIIA) *Konflikty i pojednanie w rodzinie*: – (I.9). – (II.8). Rola pamięci w przyjaźni i narzeczeństwie. – (III.8). – (IV.7).
- (VIIB) *Sakrament Pojednania a pokój w rodzinie*: – (V.2). – (V.6). – (VII.2). – (VII.6).
- (VIII) RODZINA WSPÓLNOTĄ MODLITWY
- (VIII A) *Modlitwa otwiera na miłość ku braciom*: – (I.4).
- (VIII B) *Wychowanie dzieci do modlitwy*: – (I.5). – (VI.3). – (VII.5). – (VIII.7).
- (VIII C) *Modlitwa w rodzinie i modlitwa liturgiczna*: – (III.3). – (VIII.8). – (VIII.9).
- (IX) RODZINA ZACZĄTKIEM I ŹRÓDŁEM DOBRA SPOŁECZNEGO
- (IXA) *Rodzina podmiotem społecznym*: – (II.2) Stosunki koleżeńskie a życie wewnętrzne. – (II.11) Okres narzeczeństwa a życie wewnętrzne.
- (IXB) *Pierwsza szkoła życia społecznego*: – (IV.6). – (IV.8). – (IV.12). – (V.5). – (VII.1).
- (IXC) *Prawa rodziny a prawo do życia*: – (VII.11).

- (X) RODZINA A MIŁOŚĆ NAJSŁABSZYCH
 (XA) *Solidarne otwarcie się na wszystkich ludzi jako braci*: – (II.5). – (VI.1). – (VI.2).
 (XB) *W służbie małym, słabym, biednym*: – (VIII.5). – (VIII.6). – (VIII.10). – (VIII.11). – (VIII.12).
- (XI) RODZINA PRZYGOTOWUJE I PROWADZI MŁODE RODZINY
 (XIA) *Przygotowanie dzieci do życia w małżeństwie*: – (II.3) Ustalenie własnej przydatności kandydata(ki) do przyjaźni i narzeczeństwa. – (II.10). – (IV.1). – (IV.2). – (IV.3).
 (XIB) *Towarzyszenie młodym rodzinom*: – (V.12). – (V.9). – (V.10).
- (XII) RODZINA SANKTUARIUM ŻYCIA
 (XIIA) *Rodzina i życie, jedność nierozdzielna*: – (I.8). – (I.12). – (IV.9). – (IV.11).
 (XIIB) *Wychowanie dzieci w szacunku do życia*: – (VIII.1). – (VIII.2). – (VIII.3). – (VIII.4).

Podsumowanie

Przestawienie programu własnej pracy formacyjnej (I.1)-(VIII.12) na program formacji w zespole [1]-[19], a tym bardziej przestawienie (I)-(XII) uwzględniające rolę aktywności wychowawcy i duszpasterza, dzięki stosownemu pogrupowaniu tematów i odpowiednim tytułom bloków tematycznych, odkrywa nowe aspekty programu wyjściowego, które nie były przedtem widoczne. Zwłaszcza w związku z paragrafem 3 warto zapoznać się ze spojrzeniem współczesnych teologów, np.:

- [H] Bernard Häring CSSR (redemptorysta), *Marriage in the Modern World*, 2nd Engl. ed. (orig. publ. by Otto Müller Verlag, Salzburg, under the title *Ehe in dieser Zeit*). The Mercier Press, Cork-Dublin 1965.
 [M] Bp. Kazimierz Majdański, *Wspólnota życia i miłości. Zarys teologii małżeństwa i rodziny*. Księg. św. Wojciecha, Poznań-Warszawa 1983.
 [O] Bp. Edward Ozorowski (red.), *Słownik małżeństwa i rodziny*. Wyd. ATK, Warszawa-Łomianki 1999.